

Agnieszka KOSEK
ORCID: 0000-0001-5900-1794
*Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN
w Krakowie*

Wolontariat jako jedna z form nabywania kompetencji zawodowych wśród przyszłych nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej

Abstract: Volunteering as one of the forms of acquiring professional competence by future teachers of pre-school and early school education

The article discusses the topic of acquiring professional competence by future teachers and the relation between this process and the voluntary work. The research conducted on a group of students aims to determine the ways of self-improvement, the types and length of voluntary work as well as self-evaluation of competence owned. In the first part of the article, the focus was put on the theoretical description of concepts like: volunteering and teachers' competence. In the further part the analysis of self-studies was presented and in the last one the results of the studies were shown.

Keywords: students volunteering, teachers' competence, professional competence, self-improvement of future teachers

Słowa kluczowe: studencki wolontariat, kompetencje nauczycieli, kompetencje zawodowe, samodoskonalenie przyszłych nauczycieli

Wprowadzenie

Zgodnie z koncepcją M. Frejmana (za: Łukasik, 2011, s. 44) kompetencje nauczyciela przekładają się na jakość wykonywanej przez niego pracy. W ramach tej pracy wyróżnia trzy czynniki determinujące poziom jej wykonania: wiedzę teoretyczną, przygotowanie praktyczne i doświadczenie zawodowe.

I. Czaja-Chudyba (2006) dzieli kompetencje na profesjonalne i osobowe. W kategorii kompetencji profesjonalnych wyróżnia kompetencje prakseologiczne

ne (planowanie, organizowanie i wprowadzanie w życie obranych celów i zadań, a także umiejętność sprawdzania i oceniania zajęć dydaktyczno-wychowawczych). W tej grupie autorka dokonuje dodatkowego podziału na kompetencje naukowo-specjalistyczne i naukowo-pedagogiczne (związane z posiadaną przez nauczyciela specjalistyczną wiedzą) oraz na kompetencje realizacyjne (pozwalające wykorzystać posiadaną wiedzę w praktyce). W przypadku kompetencji osobowościowych autorka dokonuje podziału na:

— kompetencje moralne — związane z umiejętnościami dokonywania refleksji moralnej, dostrzegania zmian w rzeczywistości, a także ich interpretowania i rozumienia; rozumiane są również jako umiejętność poszanowania autonomii i podmiotowości ucznia oraz jako otwartość i ciekawość poznawcza;

— kompetencje psychologiczne, do których należą umiejętności oceny własnych działań, diagnozowania i zaspokajaniu potrzeb społecznych dziecka, takich jak poczucie bezpieczeństwa i przynależności, potrzeba szacunku;

— kompetencje komunikacyjne — rozumiane jako zdolność do nawiązywania dialogu oraz niedyrektywnego wyrażania własnych opinii;

— kompetencje społeczne, związane z funkcjonowaniem społecznym;

— kompetencje transgresyjne — determinujące dobór metod pracy i sięganie po innowacyjne rozwiązania, pobudzanie uczniów do twórczego działania, wspieranie, stymulowanie aktywności poznawczej oraz postawy badawczej wśród dzieci, a także diagnozowanie zdolności dziecka;

— kompetencje informacyjne, polegające na umiejętności wyszukiwania i selekcjonowania informacji oraz źródeł, z których pochodzą (Czaja-Chudyba, 2006, s. 53–55).

Przez lata nauczyciele rozwijają opisane kompetencje. W tym celu korzystają z bogatych zasobów edukacji formalnej i nieformalnej. Wolontariat również jest doskonałym źródłem kształcenia cech przydatnych do pracy w zawodzie nauczyciela. Stanowi on element edukacji nieformalnej (Matuszewska, 2010, s. 45). A. Kanios (2010) podkreśla, że bezinteresowna praca na rzecz innych osób rozwija w szczególności kompetencje społeczne.

Wolontariat wykonywany jest dobrowolnie i bezinteresownie (wolontariuszowi nie przysługuje żadne wynagrodzenie). Jest skierowany w stronę osób spoza najbliższego grona wolontariusza (niebędących z nim w osobistych kontaktach emocjonalnych) (Golicz, 2015, s. 8).

Przyszli nauczyciele swoje kompetencje mogą rozwijać przez różnorodne formy wolontariatu. Każda bezinteresowna pomoc kształtuje w nich charakter i pomaga nabyć doświadczenia w pracy z innymi ludźmi.

Powody, dla których podejmowana jest praca w wolontariacie, mają znaczenie psychologiczne dla:

— wartości, gdy istotą pracy jest niesienie pomocy innym;

- kariery, kiedy wolontariat pomaga w znalezieniu zatrudnienia;
- zrozumienia, kiedy wolontariusz skupia się na samorozwoju;
- rozwoju społecznego, kiedy ważną rolę odgrywa opinia innych osób;
- wzmocnienia, gdy wolontariusz dzięki swojej pracy czuje się potrzebny;
- ochrony, kiedy wolontariat pomaga w pokonywaniu własnych problemów;
- wzajemności, gdy stanowi sposób odwdzięczenia się za doznane dobro;
- społecznej interakcji, gdy można poznać nowe, interesujące osoby (Butler, 2011, s. 38).

Wolontariat może przybrać formę długoterminową (stałą) lub krótkoterminową (akcyjną). Osoby pracujące dobroczynnie do 30 dni to wolontariusze akcyjni, jeżeli liczba przepracowanych dni przekracza tę wartość, to wówczas mamy do czynienia z wolontariatem stałym (Moroń, 2009, s. 46). K. Braun (2012) dodatkowo dokonuje podziału ze względu na systematyczność wykonywanych przez wolontariuszy prac. Wyróżnia wolontariat stały, długoterminowy, w którym to wolontariusz podejmuje pracę w okresie dłuższym niż kilka miesięcy w pełnym wymiarze godzin pracy etatowego pracownika. Kolejną formą jest wolontariat systematyczny, długoterminowy — występuje, gdy ochotnik podejmuje pracę w czasie nieutrudniającym mu wykonywanie pracy odpłatnej lub nauki szkolnej. Istotna w tym wypadku jest systematyczność podejmowanych działań. Wolontariat krótkoterminowy, okresowy ma miejsce wówczas, gdy wykonywana praca mieści się w pewnym przedziale czasowym (np. pełnienie roli opiekuna na kolonii). Wolontariat krótkoterminowy, jednorazowy dotyczy pojedynczych wydarzeń, akcji, zbiórek na cele dobroczynne (Braun, 2012, s. 36). Ze względu na zasięg działań wolontarystycznych wyróżnia się wolontariat krajowy i zagraniczny (Moroń, 2009, s. 46).

Badania własne

Wśród wielu form doskonalenia zawodowego coraz większą popularnością wśród studentów kierunków pedagogicznych cieszy się wolontariat. Jest to doskonały sposób na sprawdzenie własnych możliwości w przyszłym zawodzie i przećwiczenie w praktyce poznanej teorii. Czy jednak wszyscy pretendenci do zawodu nauczyciela dostrzegają zalety pracy wolontariusza? W celu uzyskania odpowiedzi na postawione pytanie podjęto badania.

Za cel główny przyjęto zbadanie wśród przyszłych nauczycieli preferowanych form doskonalenia kompetencji zawodowych i sprawdzenie, czy wśród

nich znajduje się praca w wolontariacie. Problem badawczy można wyrazić w pytaniu: „Jak praca w wolontariacie rozwija kompetencje nauczycielskie wśród kandydatów do tego zawodu?”. Próbę uzyskania odpowiedzi ułatwiło zbadanie zagadnienia pod kątem następujących problemów szczegółowych: postawa studentów wobec samokształcenia; formy doskonalenia zawodowego stosowane przez przyszłych pedagogów; motywy rozpoczęcia, czas trwania i rodzaj pełnionej pracy wolontaryjnej; postawa studentów wobec rozwoju kompetencji zawodowych za pośrednictwem wolontariatu; samoocena przyszłych pedagogów dotycząca przygotowania do podjęcia pracy w zawodzie nauczyciela. Zmienne zależne w prowadzonych badaniach stanowiły postawa studentów pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej wobec doskonalenia kompetencji zawodowych oraz wobec wolontariatu jako jednej z form samokształcenia, a także samoocena kompetencji nauczycielskich wśród badanych osób. Wskaźnikami do powyższych zmiennych stały się informacje zawarte przez badanych w ankietach.

W badaniu zastosowano metodę sondażu diagnostycznego. Materiał umożliwiający rozpatrzenie przedstawionych problemów badawczych uzyskano za pomocą techniki ankiety. Narzędzie zastosowane w obrębie wspomnianej techniki to kwestionariusz ankiety, składający się zarówno z pytań zamkniętych, jak i otwartych.

Badaniami zostali objęci studenci kierunków pedagogicznych Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Grupę respondentów stanowiły 102 kobiety studiujące na kierunku pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna (studia stacjonarne). Większą grupę (57 osób) tworzyły słuchaczki I roku studiów uzupełniających magisterskich. Pozostałą grupę (45 osób) stanowiły studentki II roku studiów licencjackich. Kwestionariusz ankiety został rozdany 105 studentkom, lecz 3 z nich wypełniły go nieprawidłowo, przez co ich ankiety nie mogły zostać poddane analizie.

Postawa studentów wobec samokształcenia

Spośród wszystkich badanych studentek zdecydowana większość (80 osób) deklaruje, że korzysta z różnych form samokształcenia, wykraczających poza uczestnictwo w zajęciach na obranym kierunku studiów. Liczniejsze grono respondentek tworzących tę grupę znajdowało się na I roku studiów uzupełniających magisterskich (47 osób); studentki II roku studiów licencjackich stanowiły nieco mniejszą grupę (33 osoby). Pozostała część badanych (22 osoby) twierdzi, że tego rodzaju działań nie prowadzi.

Formy doskonalenia zawodowego stosowane przez przyszłych pedagogów

W kolejnej części badań poproszono studentki deklarujące podejmowanie procesu samodoskonalenia (80 osób) o wskazanie preferowanych przez nie form rozwoju kompetencji zawodowych. Uzyskano dzięki temu 296 odpowiedzi. Każda z respondentek udzieliła w tym przypadku przynajmniej dwóch odpowiedzi. Największą popularnością wśród przyszłych nauczycieli cieszą się różne rodzaje strony internetowej i fora dyskusyjne poświęcone nauczaniu. Jako praktykowaną formę doskonalenia zawodowego wskazało je 75% osób. Równie liczne grono badanych deklaruje wymienianie doświadczeń z innymi studentkami i znajomymi nauczycielami (74%). Ponad połowa badanych studentek tworzących grupę osób doskonalących swoją wiedzę i umiejętności sięga po literaturę fachową i czasopisma pedagogiczne. 50% osób deklaruje uczestnictwo w różnych kursach doskonalących. Znacznie mniejszą grupę stanowią studentki korzystające z bezpłatnej praktyki zawodowej — 24%. Równie liczne grono tworzą osoby podejmujące pracę w wolontariacie. Wśród nich zdecydowaną większość stanowią studentki studiów magisterskich (14 osób). Niewielka grupa osób rozwija swoje kompetencje przez udział w konferencjach i sympozjach naukowych (19%), oglądając wybrane audycje telewizyjne (14%) lub studiując na kierunku innym niż pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna (13%). Na uwagę zasługuje fakt, iż 14 osób z omawianej grupy podjęło w trakcie studiów pracę, pomagającą im nabyć doświadczenie zawodowe. Osoby te najczęściej pełnią stanowisko pomocy nauczyciela w przedszkolu, pracują jako nauczyciele edukacji początkowej (w przypadku studentek I roku SUM) lub zatrudniają się jako opiekunki do dzieci. Jedna z badanych deklarowała pracę jako animator zabawy.

Motywy rozpoczęcia, czas trwania i rodzaj wykonywanej pracy wolontaryjnej

Aktywną pracę w wolontariacie zadeklarowało 19 respondentek. Osoby te starały się określić powód, dla którego zdecydowały się na tego rodzaju działalność prospołeczną. Łącznie otrzymano 91 odpowiedzi. Przeważająca część wolontariuszek wśród motywów rozpoczęcia swojej działalności wymieniała chęć zrobienia czegoś dla innych ludzi, możliwość własnego rozwoju i chęć nabrania doświadczenia zawodowego. Nieco ponad połowa studentów-wolontariuszek dostrzegła w tego rodzaju działaniu możliwość znalezienia lepszej pracy w przyszłości. Taka sama liczba osób zadeklarowała, że powodem ich decyzji była satysfakcja z pracy na rzecz społeczeństwa. Zdecydowanie rzadziej spotkać można było odpowiedzi, w których badani wskazywali, iż przez wolontariat mogli

lepiej poznać samego siebie oraz nawiązać nowe znajomości. Dokładne dane znajdują się w tabeli 1.

Tabela 1. Motywy podjęcia pracy w wolontariacie przez studentów pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej

Motywy podjęcia pracy w wolontariacie	Liczba odpowiedzi
Chęć zrobienia czegoś dla innych ludzi	15
Chęć sprawdzenia własnych możliwości	14
Chęć nabrania doświadczenia zawodowego	14
Możliwość samorozwoju	14
Możliwość znalezienia lepszej pracy w przyszłości	10
Czerpanie przyjemności z pracy na rzecz społeczeństwa	10
Możliwość lepszego poznania samej/samego siebie	7
Chęć poznania nowych ludzi	5
Prośba/namowa ze strony rodziny/znajomych	2

Źródło: badania własne.

Respondenci brali udział w wielu rodzajach wolontariatu. Rozpatrując ich działalność z perspektywy czasu, można stwierdzić, że prawie wszystkie osoby deklarujące pracę pro bono są wolontariuszami długoterminowymi (stałymi). Tylko jedna osoba przyznała, że swoją pracę wykonywała przez okres krótszy niż 30 dni, a więc był to wolontariat krótkoterminowy (akcyjny). Pozostałe osoby legitymowały się zdecydowanie dłuższym stażem. Nieliczne jednostki są wolontariuszami krócej niż rok. Przeważająca większość udziela się społecznie przynajmniej dwa lub trzy lata, a pozostała część studentek określiła długość swojej pracy w przedziale od pięciu lat wzwyż. Dodatkowe informacje zamieszczone zostały w tabeli 2.

Tabela 2. Staż pracy wolontarystycznej prowadzonej przez przyszłych nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej

Staż pracy wolontarystycznej (w latach)	Liczba osób wśród badanych
poniżej 1 roku	4
od 1 roku do 2 lat	0
2–3	3
3–4	6
4–5	2
5–6	2
6–7	2

Źródło: badania własne.

Wszystkie badane wolontariuszki zdecydowały się na wolontariat krajowy. Niektóre z nich działały lub działają w dwóch zorganizowanych grupach w ciągu lat albo w tym samym czasie. Większość wolontariuszy samodzielnie wykonuje swoje zadania, a więc zaliczyć można ich do wolontariuszy pracujących indywidualnie. Mniejszą grupę stanowią osoby, które przy realizacji jednego zadania współpracują z całym zespołem wolontariuszy. Dwie kobiety zadeklarowały aktywność zarówno indywidualną, jak i grupową. Analizując zawarte w ankietach odpowiedzi, można stwierdzić, że przyszłe nauczycielki w większości zdecydowały się na wolontariat umożliwiający im pracę z dziećmi. Połowa tej grupy współpracuje z różnego rodzaju organizacjami, stowarzyszeniami lub fundacjami działającymi na rzecz dzieci z różnych środowisk, np. z domu dziecka, z trudnościami w uczeniu się, zagrożonych niedostosowaniem. Druga połowa wspomagała/wspomaga różne placówki edukacyjne lub rodziny z własnej inicjatywy. Trzy osoby swoją aktywność wolontaryjną skierowały w stronę potrzebujących i propagowania wartości religijnych w różnych grupach społecznych.

Postawa studentów wobec rozwoju kompetencji zawodowych za pomocą wolontariatu

Bez względu na powody, dla jakich studenci podjęli pracę w wolontariacie, wszyscy jednogłośnie stwierdzili, że działalność ta pomaga im w nabywaniu kompetencji nauczycielskich. Zdecydowana większość studentek-wolontariuszek zauważyła, że przez darmową pracę na rzecz innych rozwinęły w sobie umiejętności planowania, organizowania i prowadzenia zajęć dydaktycznych. Ponad połowa zwróciła uwagę na wzbogacenie swojej wiedzy na temat rozwoju dzieci i diagnozowania występujących u nich zaburzeń. Osoby mające kontakt z instytucjami edukacyjnymi zwróciły też uwagę, iż podjęta praca pozwoliła im lepiej zapoznać się z podstawą programową nauczania początkowego i zrozumieć jej poszczególne punkty. Około połowy badanych doceniło w pracy wolontariusza możliwość poznania specyfiki pracy z dzieckiem i nabycia doświadczenia zawodowego. W tym wypadku bardzo często podkreślano związek pomiędzy pracą z innymi a rozwojem kompetencji komunikacyjnych. Zdobywane doświadczenie przekładało się również na umiejętności reagowania i działania w sytuacjach stresujących, takich jak: konflikt pomiędzy uczniami i występowanie zachowań niepożądanych wśród podopiecznych. Część badanych wspominała także o uświadomieniu sobie wagi działań profilaktycznych. Niespełna połowa wypowiedziających się wolontariuszek przyznała, że podejmowane wysiłki pozwoliły im sprawdzić się w roli nauczyciela i poznać dzięki temu mocne i słabe strony swego przygotowania do zawodu. Doświadczenia tego rodzaju przyczyniły się

w przypadku kilku badanych do podniesienia samooceny i nabrania pewności siebie. Podobna liczba respondentek przyznała, że praca w wolontariacie umożliwiła im poszerzenie warsztatu pracy. W podjętej działalności miały możliwość poznać nowe metody pracy z dzieckiem i nabyć różnorodne pomoce do prowadzenia zajęć.

Samoocena przyszłych pedagogów dotycząca przygotowania do podjęcia pracy w zawodzie nauczyciela

W kolejnej części badań podjęto próbę określenia (przez samoocenę respondentów) poziomu przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela pod kątem określonych kompetencji. Każdy z badanych oceniał swoje przygotowanie w pięciostopniowej skali. Otrzymano łącznie 1122 odpowiedzi (każdy uczestnik dokonywał samooceny w 11 kategoriach).

Osoby, które w początkowej części ankiety zaznaczyły, że nie korzystają z dodatkowych form kształcenia, wykraczających poza studiowanie na kierunku: pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna (22 osoby), najwyżej oceniają swoje kompetencje komunikacyjne. Ponad połowa osób z tego grona określa ich poziom jako dobry, a spora część jako bardzo dobry. Równie wysoko oceniają swoje umiejętności dostrzegania i zaspokajania potrzeb społecznych ucznia, stawianie wymagań odpowiednich do możliwości i wieku uczniów oraz dostrzeganie zdolności wśród wychowanków. Nieco słabiej ocenione zostały pozostałe kompetencje, takie jak: dobieranie odpowiednich środków technicznych; korzystanie z różnorodnych metod nauczania, sięganie po innowacje; ocenianie procesu dydaktyczno-wychowawczego; diagnozowanie i obserwacja poczynań ucznia; pobudzanie dziecka do twórczego działania; konstruowanie i ewaluowanie programów. W tym przypadku poziom przygotowania określany był niekiedy jako bardzo słaby. Najniżej omawiana grupa studentek klasyfikuje planowanie i organizowanie zajęć. Jedna z respondentek wskazała nawet na brak przygotowania w zakresie omawianej kompetencji. Dokładne wyniki zawarte są w tabeli 3.

W przypadku osób deklarujących korzystanie z dodatkowych form kształcenia (61 osób niebędących wolontariuszami), podobnie jak w powyżej opisywanej grupie studentek, najwyżej oceniana została kompetencja komunikacyjna. Prawie połowa badanych wskazała, iż znajduje się ona na bardzo dobrym poziomie (48%), a niewiele mniej osób skłaniało się ku odpowiedzi „dobre przygotowanie” (44%). Część studentek swoje umiejętności komunikacyjne określiła jako średnie (8%). Dwie trzecie badanych określiło jako dobre przygotowanie do pracy pod kątem dostrzegania zdolności wśród dzieci. Pozostałe głosy rozdzielone zostały pomiędzy oceny: bardzo dobrą (21%) i średnią (13%). Rów-

Tabela 3. Samoocena studentów w kontekście przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela pod kątem określonych kompetencji — grupa niekorzystających z dodatkowych form doskonalenia kompetencji zawodowych

Samoocena studentów w kontekście przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela pod kątem określonych kompetencji	Skala oceny				
	całkowity brak przygotowania	bardzo słabe przygotowanie do pracy	średnie przygotowanie do pracy	dobre przygotowanie do pracy	bardzo dobre przygotowanie do pracy
Komunikowanie się w sposób zrozumiały dla podopiecznych	0	0	3	12	7
Dostrzeganie i zaspokajanie potrzeb społecznych ucznia, np. poczucia bezpieczeństwa, przynależności do grupy	0	0	4	9	9
Stawianie wymagań odpowiednich do możliwości i wieku uczniów	0	0	4	13	5
Dostrzeganie zdolności dziecka	0	0	5	13	4
Dobieranie do zapotrzebowania odpowiednich środków technicznych	0	1	3	14	4
Korzystanie z różnorodnych metod nauczania, sięganie po innowacje	0	1	5	13	3
Korzystanie z różnorodnych metod nauczania, sięganie po innowacje	0	1	5	13	3
Ocenianie procesu dydaktyczno-wychowawczego	0	2	6	10	4
Diagnozowanie i obserwacja poczynań ucznia	0	2	8	10	2
Pobudzanie dziecka do twórczego działania	0	3	2	9	8
Konstruowanie i ewaluowanie programów	0	3	9	10	0
Planowanie i organizowanie zajęć	1	2	2	10	7

Źródło: badania własne.

nie wysoko, jak w przypadku osób niekorzystających z różnorodnych form doskonalenia kompetencji, znajduje się umiejętność dostrzegania i zaspokajania społecznych potrzeb ucznia oraz stawianie wymagań odpowiednich do wieku i możliwości uczniów. W pierwszym przypadku 41% badanych osób oceniło wspomnianą kompetencję jako dobrą i tyle samo jako bardzo dobrą. Pozostała część respondentek stwierdziła, że ich przygotowanie z tego zakresu jest na średnim (16%) i słabym poziomie (jedna osoba). Stawianie wymagań odpowiednich do możliwości i wieku wychowanków na poziomie dobrym dostrzega u siebie połowa badanych studentek. 30% skłania się ku określeniu „średnie przygotowanie”, a 16% swoje kompetencje ocenia bardzo wysoko, 3% skłania się zaś ku ocenie słabej. Znacznie wyżej niż w przypadku wcześniej opisywanej grupy badanych klasyfikuje się zdolność pobudzania dziecka do twórczego działania oraz planowania i organizowania zajęć. Zdecydowana większość w obydwu przypadkach twierdzi, że w tych zakresach jest dobrze lub bardzo dobrze przygotowana. Najniżej uplasowały się kompetencje związane z diagnozowaniem ucznia, a także konstruowaniem i ewaluowaniem programów. Diagnozowanie i obserwowanie poczynań ucznia jako bardzo dobre ocenia tylko 3%, natomiast 33% określa poziom przygotowania jako dobry. Najliczniejszą grupę w tym przypadku tworzą studentki, które swoje kompetencje diagnostyczne oceniają jako średnie. Stanowią one 52% ogółu osób doksztalających się. 8% dostrzega braki w tym zakresie i charakteryzuje swoje umiejętności jako słabe, a 3% twierdzi, że nie posiada żadnego przygotowania. Umiejętność konstruowania i ewaluowania programów najczęściej studentki opisują jako średnią (43%). 21% osób twierdzi, że plasuje się ona na poziomie bardzo słabym, a 3% nie dostrzega jej wcale wśród posiadanych kompetencji. Niespełna 28% badanych jest dobrze przygotowana do konstruowania programów, a tylko 5% ocenia poziom tej kompetencji jako bardzo dobry. Dodatkowe informacje ukazane zostały w tabeli 4.

Wśród osób wykorzystujących różne formy doskonalenia kompetencji zawodowych znalazły się również studentki, które aktywnie udzielały się w wolontariacie. Wśród tych 19 osób większość ocenia swoje kompetencje jako dobre lub bardzo dobre. Nie odnotowano odpowiedzi związanej z brakiem przygotowania zawodowego pod kątem kompetencji nauczycielskich, a ocenę mówiącą o słabym przygotowaniu wskazywano zaledwie kilka razy. Podobnie jak w dwóch poprzednich grupach najwyżej uplasowała się kompetencja komunikowania się w sposób zrozumiały dla podopiecznych. Większość badanych wolontariuszek wskazała w tym zakresie bardzo dobre przygotowanie. Pozostałe oceniły swoje umiejętności komunikacyjne jako dobre. Równie wysoko ocenione zostały kompetencje związane z dostrzeganiem zdolności dziecka i jego potrzeb. W tych kategoriach (poza jedną osobą, która wskazała średni poziom przygotowania) studentki stwierdziły, że ich umiejętności plasują się na poziomie dobrym lub bardzo dobrym. Zaledwie w trzech przypadkach kompetencji

Tabela 4. Samoocena studentów w kontekście przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela pod kątem określonych kompetencji — grupa doskonaląca swoje kompetencje zawodowe

Samoocena studentów w kontekście przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela pod kątem określonych kompetencji	Skala oceny				
	całkowity brak przygotowania	bardzo słabe przygotowanie do pracy	średnie przygotowanie do pracy	dobre przygotowanie do pracy	bardzo dobre przygotowanie do pracy
Komunikowanie się w sposób zrozumiały dla podopiecznych	0	0	5	27	29
Dostrzeganie zdolności dziecka	0	0	8	40	13
Dostrzeganie i zaspokajanie potrzeb społecznych ucznia, np. poczucia bezpieczeństwa, przynależności do grupy	0	1	10	25	25
Stawianie wymagań odpowiednich do możliwości i wieku uczniów	0	2	18	31	10
Pobudzanie dziecka do twórczego działania	0	3	18	29	11
Planowanie i organizowanie zajęć	0	4	11	21	25
Ocenianie procesu dydaktyczno-wychowawczego	0	7	13	27	4
Dobieranie do zapotrzebowania odpowiednich środków technicznych	1	1	12	27	20
Korzystanie z różnorodnych metod nauczania, sięganie po innowacje	1	4	10	25	21
Diagnozowanie i obserwacja poczynań ucznia	2	5	32	20	2
Konstruowanie i ewaluowanie programów	2	13	26	17	3

Źródło: badania własne.

nauczycielskich pojawiły się odpowiedzi wskazujące na to, że przygotowanie przyszłych nauczycieli do pracy pod tym kątem znajduje się na niskim poziomie. Odpowiedzi te dotyczyły konstruowania i ewaluowania programów, diagnozowania i obserwacji poczynań ucznia oraz oceniania procesu dydaktyczno-

Tabela 5. Samoocena studentów w kontekście przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela pod kątem określonych kompetencji — grupa studentów-wolontariuszy

Samoocena studentów w kontekście przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela pod kątem określonych kompetencji	Skala oceny				
	całkowity brak przygotowania	bardzo słabe przygotowanie do pracy	średnie przygotowanie do pracy	dobre przygotowanie do pracy	bardzo dobre przygotowanie do pracy
Komunikowanie się w sposób zrozumiały dla podopiecznych	0	0	0	8	11
Dostrzeganie zdolności dziecka	0	0	1	16	2
Dostrzeganie i zaspokajanie potrzeb społecznych ucznia, np. poczucia bezpieczeństwa, przynależności do grupy	0	0	1	8	10
Stawianie wymagań odpowiednich do możliwości i wieku uczniów	0	0	3	11	5
Pobudzanie dziecka do twórczego działania	0	0	1	12	6
Planowanie i organizowanie zajęć	0	0	2	8	9
Ocenianie procesu dydaktyczno-wychowawczego	0	1	4	13	1
Dobieranie do zapotrzebowania odpowiednich środków technicznych	0	0	2	10	7
Korzystanie z różnorodnych metod nauczania, sięganie po innowacje	0	0	3	7	9
Diagnozowanie i obserwacja poczynań ucznia	0	2	8	8	1
Konstruowanie i ewaluowanie programów	0	3	7	7	2

Źródło: badania własne.

-wychowawczego. Wciąż jednak dominowały oceny odpowiadające dobremu przygotowaniu do pracy. Dodatkowe informacje zawiera tabela 5.

Wnioski

Zdecydowana większość przyszłych nauczycieli dba o rozwój kompetencji nauczycielskich, podejmując różnego rodzaju formy doskonalenia. Wśród nich wyróżnić można pracę w wolontariacie.

Większość studentów-wolontariuszy udziela się społecznie w różnych organizacjach pozarządowych i stowarzyszeniach na rzecz pomocy innym ludziom, ale też kierują swoją aktywność w stronę placówek opiekuńczo-oświatowych.

Prawie w każdej podjętej działalności dobroczynnej przyszli nauczyciele zdobywają doświadczenie w pracy z dzieckiem, czego pozytywne strony dostrzegają również w przypadku rozwoju wiedzy i umiejętności praktycznych. Wszyscy działacze uznali, że praca w wolontariacie pomaga im rozwijać kompetencje nauczycielskie.

Studenci różnie oceniają swoje kompetencje zawodowe. Zarówno ci, którzy doskonalą swoją wiedzę i umiejętności, jak i ci, którzy pasywnie podchodzą do samorozwoju, wskazują zarówno wysoki, jak i niski poziom przygotowania do pracy w zawodzie nauczyciela. Ta rozbieżność zanika jednak w przypadku osób podejmujących pracę w wolontariacie. Wspomniana grupa znacznie wyżej od pozostałych badanych ocenia omawiane kompetencje zawodowe. Należy jednak pamiętać, że grono osób udzielających się w pracy dobroczynnej jest niewielkie, przez co uzyskane w badaniu wyniki nie muszą świadczyć o tendencji do poszukiwania wyższych kompetencji wśród wolontariuszy czy też ich zanizaniu wśród osób praktykujących inne formy doskonalenia zawodowego.

Bibliografia

- Braun, K. (2011). *Wolontariat — młodzież — wychowanie*. Lublin: Wyd. KUL.
- Butler, D. (2011). *Pozycja wolontariuszy na rynku pracy*. Poznań: Wyd. UE.
- Czaja-Chudyba, I. (2006). *Pedagogika zabawy w osobowym i profesjonalnym przygotowaniu do zawodu nauczyciela*. Kraków: Wyd. Naukowe AP.
- Golicz, J. (2015). *Poradnik dla wolontariuszy*. Ruda Śląska: Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci i Młodzieży PRZYSTANEK.
- Kanios, A. (2010). *Spoleczne kompetencje studentów do pracy w wolontariacie*. Lublin: Wyd. UMCS.
- Łukasik, A. (2011). *Cechy dobrego nauczyciela*. „Bliżej Przedszkola”, nr 10 (121), s. 44–45.
- Matuszewska, A. (2010). *Wolontariat międzynarodowy jako forma aktywności edukacyjnej młodzieży*. Olsztyn: Centrum Badań Europy Wschodniej.
- Moroń, D. (2009). *Wolontariat w trzecim sektorze. Prawo i praktyka*. Wrocław: Wyd. UWr.